

A mohácsi vész

A 150 éves török uralom nyitánya volt a csatavesztés

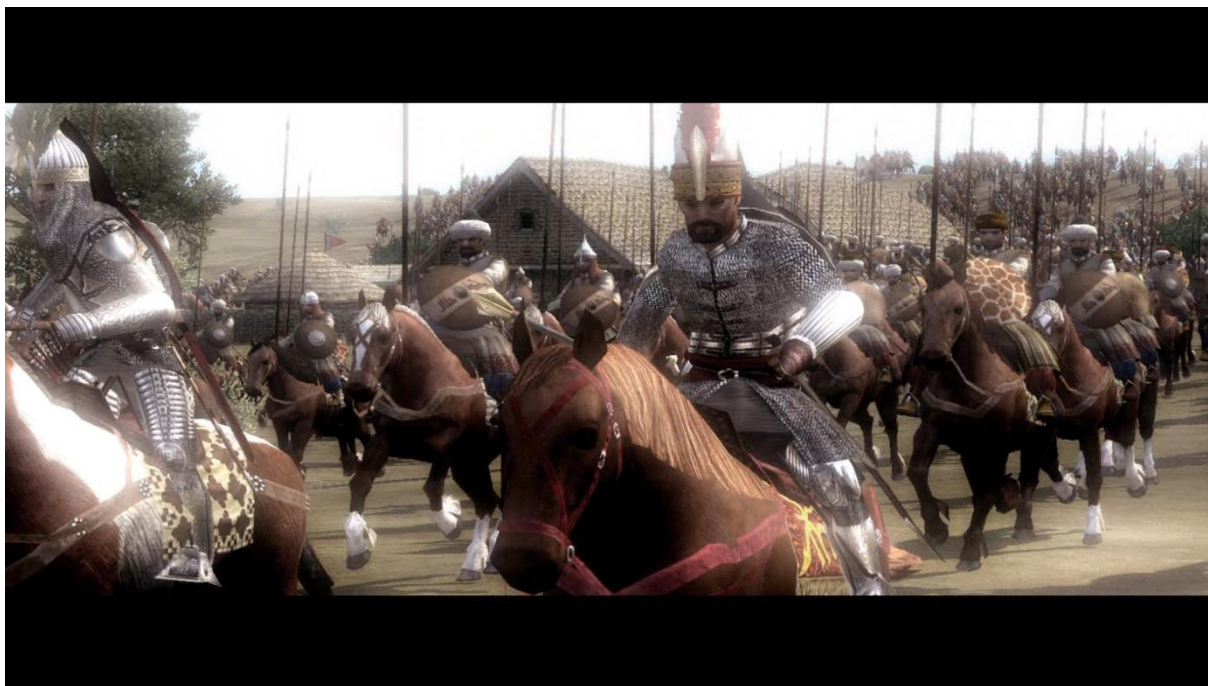
Idén 490 éve annak, hogy a mohácsi csatavesztéssel pont került az 1520 és 1526 között zajló magyar-török háború végére. Eredménye ismert: II. Lajos tragédiájával kihal a Jagelló-ház magyar ága, és csupán két évtized kellett ahhoz, hogy aztán 150 évig a félhold sarlója árnyékolja be a Balaton déli partjaitól a Maros és Kőrös vidékéig a Magyar Királyság maradékát.

De a mohácsi csata utáni néhány hónapos, török dúlás évekig tartó közvetlen hatással is járt: Szarajevóból még 1528-ban is azt jelentette a Signoria követe, hogy a bosnyák városban töménytelen magyar rabszolga és a magyaroktól zsákmányolt arany- és ezüstedények, kupák és serlegek kaphatók a piacokon. Jászay Pál 1846-ban emígy írt a hazánkat ért embervesztéséről: *„Október 9-dike volt azon nevezetes nap, mellyen Szulejmán, egyedül a híves éjek s közelgő deres őszi napoktól hajtatra a Dunán átkelt, s negyed nap múlva elhagyta legalább is 200 ezer embertől megfosztott szegény hazánkat.”*

Kevesen tudják ugyanis, hogy a mohácsi csatavesztés után a parasztság volt az, aki igazán hatalmas veszteségeket szenvedett, részint a török portyázások, de még jobban a törökkel vívott szekérvárcsaták harcaiban. Ugyanis paraszti seregek harcoltak a mohácsi csatavesztés után, 1526 szeptemberében, szekérvárakba húzódva Pilismarótnál, a Mátrában (szeptember 28.) és Bácsnál

(szeptember 30.) is. Utóbbi helyszínen zajló ütközet október 2-án a Bács és Pétervárad közti mocsarak térségébe tevődött át, mikoris egy paraszttábor a törökök igen jelentős veszteségek elszenvedésével támadtak: a szpáhi lovasok százával haltak meg, és a parasztok szétverték a janicsárseregtest nagyrészét, sőt, elesett a janicsár aga és helyettese, más agák, de még a csausz basi is. A szabadkai paraszttábor végül sikerült megvédeni: *„Szabadkánál a község egy táborát járt vala, kit az terekek igen vívának, de semmiképen meg nem vehetik, emígy békével megmaradának.”*

Hasonlóan véres harcok dúltak Pilismarót szekérváránál is: 1526. szeptember 13-án, és a rákövetkező nap is visszaverte a török reguláris katonaságot a szekérvárba húzódott, közel 25 ezer fős paraszthad. A szultán ennek hírére véve, szeptember 15-én további 6 ezer janicsárt, 10 ezer lovas szpáhit és ostromágyúkat küldött Pilismarótba, és csak így sikerült a jobbágyokból szerveződött hadat szétvernie a törököknek.

Hadi helyzet a Balkán térségében a XVI. század elején

A Magyar Királyságot megrázó 1514-es parasztháború még élénken élt az emlékezetben, mikor az ifjú magyar király, II. Lajos 1519. április 1. napján három évre ismét békét kötött I. Szelim török szultánnal. A békével Lajos elismerte a szreberniki bánság és számos kisebb horvát vár elvesztését, és ezzel a török immár ténylegesen is a Magyar Királyság kapuján dörömbölt...

I. Szelim az addig elmúlt néhány évben jelentős hódításokat tudhatott magáénak: 1514-ben megtörte a perzsák ellenállását, majd az elkövetkező három évben elfoglalta Mezopotámiát, Szíriát és Egyiptomot. Aztán figyelme ismét Európa, és a balkáni térség felé fordult, és éppen Rodosz szigetének elfoglalására készült, mikor 1520. szeptember 22-én Drinápolyban elhunyt. A trónon fia, I. Szulejmán követte, aki hatalomra jutását követően, azonnal követeket menesztett Budára a béke megerősítése érdekében. A magyarok azonban ezt gyengeségének vélték, a követ Behram csauszt fogságba vetették.

Ezt a döntésüket nagyban befolyásolta X. Leó pápa 1518-ban kihirdetett akarata, miszerint hatalmas keresztes háborúra kell vonulnia az európai hatalmaknak, és vissza kell foglalni a Szentföldet. Ezzel párhuzamosan hírek érkeztek az Oszmán Birodalomban dúló hatalmi harcokról, és az új szultán békeszeretetről is. Így a magyar király és a főurak meggondolatlan lépésre szánták el magukat, amelyet azonban az is befolyásolt, hogy a törökök békéje igazából nem jelentett békét, hiszen a határ menti, oszmán, portyázó csapatok folyton zaklatták és gyengítették a magyar végvárrendszert a „béke” idején is.

Azonban a magyar nemesség és a király ekkor egy hatalmas hibát vétett azon túl, hogy a szultánnak kesztyűt dobott: a törökkel szembeni ellenséges szándékának kinyilvánításán túl nem sokat tett. Nem készült fel egy hatalmas török támadásra, nem újíttotta meg katonapolitikáját, pedig világosan látszott: Mátyás zsoldosseregének szétszüllesztése után a Magyar Királyság lényegében ütőképes, mozgó hadsereg nélkül maradt. Mátyás nem hiába újíttotta meg hadseregét: ugyanis a hagyományos magyar hadszervezet, ami nagyjából az 1300-as évek közepe-vége óta változatlan volt, nem volt alkalmas a török elleni eredményes harcokra. Ez az idejétmúlt magyar hadszervezet 3 pilléren nyugodott: a földesúri – főnemesi – főpapi bandériumokon, a nemesség felkelésén és a telekkatonaságon, kiegészülve a jobbágy „népfelkelőkkel”.

Azonban a háború idején az ország egyik fő pillérét képező főúri és főpapi katonaság tulajdonképpen nem létezett, ugyanis a főnemesség, hogy vagyonát megőrizze, nem teljesítette törvényben is lefektetett kötelezettségét. Jól jellemzi ezt Váradi Ferenc erdélyi püspök esete, aki 1520-ban mindössze 70 főnyi lovascsapatot tartott fegyverben a törvény által előírt bandérium – 500 nehézlovas – helyett. Ez a katonai erő a püspökségben a rendet kiválóan fenntartotta, az adót

beszedte, azonban egy török támadás elhárítására nyilván alkalmatlan volt. És ez a tendencia – a határ menti térségek kivételével – általánosnak volt mondható.

A nemesi felkelés intézményét már egy évszázaddal korábban „értéktelennek” minősítette Zsigmond királyunk, és igyekeztek is a köznemesek érték nélküli „személyes felkelését” adózással megváltatni: nem sok sikerrel... A hadra kelt magyar köznemességet ilyennek látta egy kortárs: *„A vármegyeiek sem gyalog, sem lóháton nem tudnak harcolni, s háborúban hasznavehetetlenek. Némelyiknek fél saruja, másoknak fél sarkantyúja hiányzik. Soknak madzag a zsinórja, majd mindegyik oldalára, tomporára köt egy-egy rozsdás kardot vagy tiszákot (szablyát), amelyet rongyos hüvelyéből évek óta nem húzott ki. Aztán befedi magát egy nyakba akasztott, ócska pajzzsal, melynek borítékát és teteje bőrét a moly és az egér már régen egészen lerágta. Kezébe veszi üres, sípszerű, nádként törékeny s hajlékony lándzsáját vagy dárdáját, melynek neve kopja, de nem kapja: megindul száraz apró lován, melynek csak oldalbordái és csontjai látszanak.”*

A telekkatonaként – kiegyenesített kaszával, kapával, vasvillával és cséphadarókkal – hadba vezényelt jobbágyok, illetve hadba szólított népfelkelők pedig még ennyire sem voltak alkalmasak reguláris csapatok elleni harcra. Igazi háborúban, csatában sosem vettek részt, szinte egész életükben földműveléssel foglalkoztak, így családjukat kényszerből odahagyó, gyenge harcértékű „katonák” lettek – lehettek csak. Ráadásul itt is megmutatkozott a kapzsi önzés: a munkaerejét féltő földesúri rendek az erőskezű Mátyás halála után erősen lecsökkentették az adott földterület után kiállítandó telekkatonaság létszámát. Míg 1463-ban 100 falusi porta után Mátyás király 10 jobbágykatonát követelt, addig az 1498-as országgyűlés ezt a létszámot háromra csökkentette, és két évtized múlva, az 1518-as is csak ötre emelte vissza.

Az előbb felsoroltakra tökéletes példa volt az 1500. évben, a bácsi mezőn megtartott hadiszemle, melyet II. Ulászló királyunk a velencei követek számára rendezett, mintegy erődemonstrációként is. Azonban az előzőleg számba vett 40 ezer lovas katona helyett alig 10 ezrenyi jött el, felüknek fegyvere sem volt, míg 18 vármegye egyáltalán nem küldött csapatokat – a királyi parancs ellenére... Az uralkodónak az 1490-es évek végén mintegy 1000-1500 zsoldosa állt állandóan fegyverben, akik

futárszolgálatot, adószedők kísérését illetve szükség esetén a végvárak megerősítését látták el. Majd következett az 1514. évi parasztháború, amely megtizedelte mind a nemességet, mind a városi polgárokat, de főként a jobbágyok sorait. Így várta aztán a fiatal II. Lajos, az új oszmán uralkodó támadását...

I. Szulejmán első hadjárata – elesik Nándorfehérvár

Az ifjú szultán 1521. május 18. napján indult meg élete első nagy hadjáratára a Balkán és Európa irányába. Seregének ruméliai hadteste Ahmed pasa vezetésével Szabács vára ellen vonult, míg I. Szulejmán az anatóliai csapatokat pedig – Piri nagyvezér irányításával – Nándorfehérvár ostromára rendelte.

Szabács 500 fős védőseregének megmaradt katonái a janicsárok utolsó nagy rohamában, július 7-én – Torma András és Logodi Simon kapitányok minden erőfeszítése ellenére – szinte mind egy szálig elesetek. A szultáni had két nappal később hajóhíd építésébe fogott a Száván. A portyázásban és gyűjtogatásban jeleskedő akindzsik és aszabok már a híd elkészülte előtt átúszattak a folyón, és a Szerémség pusztításába kezdtek. A nyomukban haladó Musztafa pasa csapatai 1521. július 18. napjáig feldúlták az őrizetlenül hagyott szerémségi kis várakat és erődítéseket, majd rablott kincsekkel és foglyokkal megrakodva tértek vissza a szultán táborába. Ugyanezen napon elkészült a híd is, de nagyobb seregtestek már nem kelhettek át rajta, ugyanis az egyre áradó Száva elborította a hídfőket, majd másnap a viharos erejű szél pedig szétszórta a hídpillérként felhasznált sajkákat is. A szultán erre feladta az azonnali továbbvonulás tervét, és július 31-én egész főseregével Nándorfehérvár alá vonult.

Addigra Nándorfehérvár alatt már heves harcok bontakoztak ki, azonban a török semmire sem jutott. Már június 25-én megérkeztek az első portyázó csapatok a vár alá, akiket július 1. és 3. napjai között ezer janicsár követett, a török hajóhad és a kor egyik legmodernebb ostromtüzérsége kíséretében. A janicsárok az oszmán hadsereg legjobb, leginkább felszerelt katonái voltak, modern tűzfegyverekkel is rendelkeztek. Őket a szpáhi lovasság támogatta a harcban, akiken könnyű és nehézvért is lehetett, ugyanakkor a páncélos nehézlovasság már nem volt jellemző a törökökre. A hadseregük ütőképess

magját adó janicsárokat és szpáhikat több tízezer, gyenge harcértékű, elsősorban portyázásban „járatos” katonaság kísérte. Az akindzsik, aszabok, delik és martalócok viszont a gyenge harci tudásukat az európai mértékkel nézve hatalmas létszámukkal pótolták. Így, míg egy-egy európai királyság teljes hadereje 50-60 ezer fő körül mozgott, addig az Európát támadó török haderő gyakran elérte a 120-150 ezer fős létszámot is...

Piri nagyvezér július 9-én érkezett meg, aki a szendrői béget, Hüsrevet nyomban Zimony elfoglalására küldte, hogy a helyőrség ne szolgálhasson az esetleges felmentő csapatok hadműveleti bázisául. A Szkoblics György vezetésével a várat védő 350 naszádos 1521. július 11. napjáig állta a rohamot, majd kénytelen volt az erődítést feladni. A törökök ekkor Szörény és Pét ostromához fogtak, hogy teljesen elszigeteljék a nagy múltú várat. Nándorfehérvárnak két bánja – Héderváry Ferenc és Török Bálint – is volt, mégsem akarta egyikük sem a vár védelmét vezetni. Sőt, Héderváry a király egyértelmű parancsa, és a neki átadott pénzsegély dacára még az erősség megfelelő élelmiszer-utánpótlásáról sem gondoskodott. A védekező harc vezetését a vicebánjaik, Oláh Balázs és Móré Mihály látták el, közel 700 fegyveres és a városi lakosság támogatásával.

A szultán beérkezéséig az oszmánok sikertelenek voltak, elsősorban a tűzér és aknász egységek, a topcsik és a tüfencsik igyekeztek rombolni és lerontani a vár védelmét. Azonban a falakon réseket ütő ágyúzás omladékán át a városba betörni igyekvő janicsárokat rendre visszaverték, sőt, a védők a várból ki is ütöttek, és használhatatlanná tették – beszegezték – az ostromágyúk egy részét. A folytonos ágyúzás I. Szulejmán megérkezésével csak fokozódott, Ahmed pasa a víziváros gyenge falainak szegezte az ágyúit. A védők az omladozó falak között az augusztus 3. napi rohamot még visszaverték, azonban öt nappal később már a fellelgvárba szorították őket vissza a janicsárok. A fellelgvár még három hétig tartotta magát, úgy, hogy a törökök augusztus 15-én, majd 26-án és még másnap is egy-egy általános rohamot indítottak a fellelgvár ellen. Az augusztus 27. napi ostrom előtt az oszmán utászok felrobbantották a Kőles (Nebojsza) bástya külső falát, azonban akkor még nem lett övék Nándorfehérvár. Végül augusztus 29-én, 66 napos ostrom után, az általánossá vált élelmiszer- és lőszerhiány miatt Oláh Balázs szabad elvonulás fejében átadta a fellelgvárat a szultánnak.

Magyar felmentő sereg nem érkezett Nándorfehérvár falai alá, mindössze két kisebb támadásról írnak a krónikák: 1521. július 10. és 12. napja körül a szávaszentdemeteriek a hídépítéshez igyekvő török sajkásokat támadták meg, és néhány folyami hajójukat elsüllyesztették, míg augusztus közepén Báthori hadai Szávaszentdemeterig nyomultak előre, de egy portyázó török előhaddal való megütközés után Péterváradig vonultak vissza. A nádor öccse, Báthori András július végéig kísérletezett – sikertelenül – a Tisza és a Maros menti naszádosok mozgósításával. Végül a budai és pesti polgári lakosság szerelt fel egy kisebb hajórajt, amely megpróbált élelmiszert az ostromlott várba juttatni, de a hajók végül csak Bataig jutottak el. Eközben II. Lajos egy néhány száz fős bandérium élén a tolnai gyülekezőhely felé tartott, de mivel ott nem jelent meg a hívó szó ellenére senki sem, így július 31-én visszatér a budai várba. A gyülekezőhelyként kijelölt táborok csak augusztus végére népesedtek be, így a nyár utolsó hónapjának végén – 22-én – a király is visszatért

Tolnára. A tolnai táborban közel 20 ezer, míg Zentán 17-18 000 fegyveres gyűlt össze, és közeledett a Tiszához Szapolyai erdélyi vajda 15-20 000 főt számláló hadserege is. A király e biztató hírek miatt október 6. napjára hirdetett fegyveres országgyűlést Szerémújlakra, hogy az elveszett végvárok visszavételére induljon. Azonban a szerencse közbeszólt: a mohácsi gyülekezőhelyen pusztító pestisjárvány tört ki, mire a magyar hadak szétszéledtek...

A szultán Nándorfehérvár elfoglalása után – hírére vége a magyar fegyveres gyülekezésnek is – letett a további magyarországi hadjáratról, azonban az elfoglalt várakat kijavította, és őrséggel töltötte fel, míg a nándorfehérvári csatában derekasan küzdő szerb lakosságot Konstantinápolyba szállította. Maga I. Szulejmán a főhaddal 1521. szeptember 15-én indult vissza fővárosába.

Végvári harcok az 1520-as évek első felében

Nándorfehérvár elestével a magyar-horvát végvárrendszeren keletkezett rést a török már a következő év tavaszán szélesíteni igyekezett. A keleti térség felé indulva elfoglalták és lerombolták Pét és Orsova várát, 1524 októberében pedig Bali nándorfehérvári bég Szörényt is bevette. Az 1518 óta török kézen lévő Jezero-tól délnyugatra fekvő Knin 1522 májusában esett el, amelynek hírére a dalmát tengerparton fekvő Szkardonát is elhagyta a védőserege. Karlovics János bán Vrána melletti várát, Osztrovicát 1523-ban foglalták el az oszmánok, míg Jajca védői is komoly bajban voltak. Az Uszref boszniai basa által szorosan körülzárt várnak – 1525 júniusában – Frangepán Kristóf csak a Horvátországot védő hadak nagy részével, mintegy 6000 fős sereggel, véres harcok árán tudott élelmet vinni, de a vár felmentésével meg sem próbálkozott.

A törökök egyedül a dalmát tengerparton álló Klissza erősítésével nem bírtak, pedig kétszer is megostromolták: 1522 júniusában, majd 1524 tavaszán is. Szörény 1524. októberi elestével a vártól Klisszáig húzódó első magyar-horvát végvár vonal tulajdonképpen összeomlott. Az elfoglalt helyőrségekből kiinduló török portyázó csapatok 50-100 kilométeres mélységben hatoltak be magyar területre, és egészen a második magyar végvár vonalig dúltak és fosztogattak. Néhány jobban

védhető erődítés még kitartott ugyan, de ezek szerepüket már nem tudták betölteni. A törököknek nem kellett tartani az ezekből a várakból való támadásoktól, hiszen azok magukat is alig tudták megvédeni, ráadásul fenntartásuk hatalmas összegeket emésztett fel. Ekkor pusztult el a Szerémség nagy része, a déli vármegyékből pedig a lakosság északra kezdett költözködni: például Brandenburi György gyulai uradalmában, 1525-ben már 317 délvidéki menekült család tartózkodott.

Európa látta a közeledő oszmán veszélyt, mégsem segített. Mindössze a Német-Római Birodalom gyűlése szavazta meg az 1522-es nürnbergi tárgyalások eredményeképpen egy 4000 fős segélycsapat felállítását *„a birodalom határszorosainak és várainak védelmére”*, ezek a zsoldosok azonban csak a még álló, horvát végvárak megerősítésére voltak elegendőek. Ráadásul ennek a politikai következményei rendkívül súlyosak lettek: a maradék horvátság egyre inkább Ferdinándhoz kezdett húzni, majd az 1526. január 26. napi horvát rendi gyűlés pedig kimondta, hogy a horvátoknak *„jelenlegi elhagyott állapotukban”* joguk van új urat keresni.

Tomori...

Egyetlen reménysugár látszott csak fényleni ekkortájt a Magyar Királyság egyre borúsabb egén, mégpedig Tomori Pál. Kipróbált katonáról és politikusról volt szó: kúriai jegyzőből lett erdélyi ispán, majd fogarasi és munkácsi várnagy. A királyi udvar megbízottjaként 1506-ban szétverte az „ökörsütésnek” nevezett adó miatt lázongó székelyeket, harcolt az 1514. évi parasztháborúban, majd 5 év múlva letörte a nádorválasztó országgyűlésen kitört köznemesi zendülést. Ezután, ismeretlen okból felosztotta vagyonát a rokonai között, és 1520 derekán belépett a ferencesek közé. Három évig nem akart tudomást venni a világ dolgairól, de 1523 tavaszán a magyar király kérésére maga a pápa vette rá arra, hogy a megüresedett kalocsai érsekséget elfogadja, mire az országgyűlés pedig *„az ország hadnagyságával, az egész Alföld kapitányságával”* bízta meg.

Tomori a kinevezése után sietve látott neki hadai megszervezéséhez, majd júniusban útra kelt a Délvidék felé. Alig rendezte be Péterváradon szálláshelyét, mikor Ferhád pasa, közel 12 000 ezer fős serege élén benyomult a Szerémségbe, és ostrom alá vette Rednek várát. Tomori Pálnak nem kellett a harcokba avatkoznia, ugyanis a Bárdy István vezette környékbeli magyar csapatok 1523. augusztus 6-án és 7-én Nagyolaszi – Rednek – Szávaszentdemeter térségében, három ütközetben szinte teljesen szétverték a pasa seregét, a menekülőket pedig Szávaszentdemeter mellett a Szávába szorították. A fényes magyar győzelem után Tomori az év végét, de még a következő esztendőt is a környékbeli

végvárrendszer megerősítésére fordította. Ennek köszönhetően, 1525-ben sikerrel verte vissza az oszmán portyázókat a Pétervárad, Zimony, Cserög, Szalánkemén, Szávaszentdemeter, Titel és Újlak várrendszerre támaszkodva, sőt, 1525 augusztusában egészen Nándorfehérvárig nyomult előre, majd októberben pedig a Szabács környéki Kolics városát prédálta fel.

Sajnos a magyar belpolitika továbbra sem változott meg: míg Tomori egyházmegyéjének teljes jövedelmét az elhárító harcokra fordította, addig a magyar főurak a Tomorinak segítségül küldött bandériumaikat a közvetlen veszély elmúltával azonnal visszarendelték a táborából, így az érsek legtöbbször csak magára – és szerény pápai anyagi segítségre – számíthatott. Róma évről-évre küldött neki annyi pénzt, hogy abból néhány száz fegyveres zsoldját folyamatosan fedezni tudja. A királyi udvar továbbra is teljesen rendszertelenül fizette a végvári katonaság zsoldját, míg a várak megerősítésén nem is gondolkozott. Az egyre komorabb helyzet hatására Tomori 1526. január 12-én, Budán lemondott, majd miután ismét maradásra bírták, márciusban, titokban tárgyalni kezdett a budai várban fogva tartott török követtel a béke lehetőségéről.

Ekkor már biztos volt a küszöbönálló, szultán vezette, oszmán támadás. Mikor 1525 végén Bakics Pál vencsánci szerb vajda bebocsátást kért az országba, pontosan tájékoztatta a magyar uralkodót a készülődő törökökről. Azonban továbbra is úgy pergett egyik hónap a másik után, mintha mi sem történt volna...

MOHÁCS

A szultán 1526. április 23-án indult útnak hatalmas seregével Konstantinápolyból, a Drinápoly – Szófia – Nis – Nándorfehérvár útvonalat követve. Eleinte lassan haladt, mert a balkáni, esős tavasz – és a Marica áradása – akadályozta a had vonulását.

A török június 30-án érte el a Száva vonalát, és senki nem állta útját. A magyar fegyveres gyülekezést július 2-ára hívták össze Tolnára, de szinte egyik főúr sem érkezett meg időben. Eközben a király csak úgy tudta kiállítani saját bandériumát, hogy a pápa, és a külföldi követek pénzt adományoztak neki erre a célra. A Szentatya még azt is megengedte, hogy a templomok arany- és ezüstdíszéből II. Lajos pénzt veressen. A helyzet úgy állt, hogy mikor Bali nándorfehérvári bég június közepén hajóhidat veretett a Száván Zimonynál, csak Tomori kétezer fős zsoldosserege nézett farkasszemet vele.

Ibrahim nagyvezér július 2. és 4. között kelt át a hídon a ruméliai hadtesttel, mire Tomori kénytelen volt visszavonulni Pétervárad irányába, ahol átkelt a Dunán. Nyomában volt Ibrahim, akit az egész szultáni sereg – a hatalmas anatóliai hadtest – követett: az oszmánok július 11-én érkeztek meg Pétervárad alá. A törökök menetből próbálkoztak meg a vár elfoglalásával, de ez eredménytelen maradt. A július 14. napi, majd 16-i sikertelen ostromok után tizenegy napon át tartó ágyúzás következett, majd aknákkal ütöttek hatalmas réseket a falakba. Ennek hatására 1526. július 27-én az Alapi György vezette – az ostrom előtt még mintegy 1000 fős – védősereg maradéka megadta magát.

Pétervárad harcát Tomori Pál a második sikertelen ostromig támogatta, de az ágyúzás megkezdésével Bács, majd Bezdán felé vonult el. Átkelt a Dunán, és Perényi Péter temesi ispánnal egyesülve a Dráva védelmére indult. Elkésett, hisz a törökök sikerrel építettek ki egy hídfőt az északi parton, így az érsek a Krassó jobb parti mocsarai között szekértáborral vette körül 6000 fős seregét. Ebből a táborból csapott ki újra és újra az oszmán főssereg előtt vonuló portyázó török csapatokra az augusztus 20-át követő napokban, mígnem a mohácsi táborba rendelték. Még az elvonulása előtt, augusztus 24-én szétvert egy nagyobb, valószínűleg 10 ezer fős török előhadat is.

A király 1526. július 20-án indult útnak Budáról, csekély számú bandériumával. Augusztus 6-án szállt táborba Tolnában, de mivel a sűrűn lakott síkság nem volt alkalmas lovasscátára, így Mohács felé

vonult tovább. Eközben, a Délvidéken, Újlak várának ostroma augusztus elsején kezdődött és egy hétig tartott, az erődítményt itt sem rohammal, hanem a mindent elpusztító ágyútűzzel tudta bevenni a török. Az erősség elestének hírére Erdőd és Eszék már harc nélkül adta meg magát. A szultán augusztus 15. és 19. között veretett hajóhidat a Dráván, és hiába adott parancsot II. Lajos a nádornak az átkelő megtámadására, az kijelentette, hogy a király nélkül nem bocsátkozik harcba.

A török főhad és a szultán augusztus 27-én kelt át a Krassó bal partjára, de a portyacsapatok már az előző nap elérték a Mohácsnál várakozó, királyi sereget. Két nap múlva, 1526. augusztus 29-én, a kora délutáni órákban érkezett be az oszmán főhad a mohácsi mezőre. Így ír erről a szultáni hadinapló: *„az egész győzelmes hadsereg lóra ülven megindult, s lassan – lassan, majd megállva, majd menetelve, ikindi előtt (két óra körül – P. A.) megérkezett a mohácsi mezőre, a haszontalan gyaurok tábora elé. A pasa (a nagyvezér – P. A.) a rumilii sereggel elől foglalt állást, az uralkodó pedig mögötte állott az anatólii sereggel, a kapu-khalkival (a portai zsoldosokkal – P. A.) és a janicsárokkal. A feslett életű hitetlenek néhány ágyúgolyót lőttek el, melyeknek egyike a jobb szárnyon esett le: a táboruk előtt álltak több harcvonalba felállítva. De a mi részünkön nyugodtan maradtak, mivel még nem érkezett el az alkalmas idő, ember és állat fáradt volt.”*

A magyar had ekkor már közel 10 órája csatarendben várakozott a törökök feltűnésére. Az oszmán főhadat közel 60 000 ezer reguláris katona alkotta, akiket legalább ugyanennyi, aszabokból, akindszibből, martalócokból álló, portyázó, rabló sereg kísért. A magyar főhad ettől létszámban jelentősen elmaradt: a 25 000 fős királyi sereget körülbelül 10 ezer nehézlovas alkotta, ők a szárnyakon álltak, míg a közel 15 000 fős gyalogságot pedig harcedzett zsoldosok adták, zömük a derékhadban helyezkedett el. Ez volt II. Lajos első harcrendje, míg a második vonalat a némileg

gyengébb harcértékű királyi, főúri és főpapi bandériumok jelentették, amelyek főként könnyűlovasságból álltak. A király mögött egy legalább 1000 vértessből álló, ütőképes lovas tartalék várakozott. Jobbszárnyukat Batthyány Ferenc horvát bán, a balszárnyat pedig Perényi ispán vezényelte, míg Tomori Pál és Szapolyai György közösen parancsnokolt.

A magyar támadás

Délután négy óra is elmúlt már, mikor megkezdte a ruméliai hadtest a mohácsi síkot délről lezáró 15-20 méteres magaslatról való leereszkedést, egészen Földvár falujáig, de aznapi csatára a törökök már nem nagyon számítottak, egy részük megkezdte a táborba szálláshoz készülődést is: *„Mikor éppen azt határozták el, hogy majd reggel kezdődjék meg a harc: a délutáni ima idején (négy óra körül – P. A.) az alávaló hitetlenek egyszerre megmozdultak és erre felé jöttek.”*

Tomori Pál ekkor, látva a török erők csataszorból való kiválását, támadást vezényelt az első harcrend jobb szárnyának, majd a derékhadnak is. Miközben a magyar jobboldal megindult, a velük szemben lévő, török balszárnyról Bali bég vált le egy néhány ezer fős csapattal, és nagy ívet leróva, megpróbált II. Lajos seregének hátába férkőzni. Azonban Tomori ezt észlelte, és a vértbe öltözött testőrlovasság egy részét, Ráskai Gáspár tárnokmester vezetésével a bég megállítására küldte, amely manőver sikerült is.

Eközben a magyar jobbszárny felfejlődött, és az oszmánok elé ért. Szulejmán szultán hadinaplója szerint Batthyány bán katonái *„tetőtől talpig vassal voltak fődve, s vasnyársat tartottak a kezükben, az ellőtt puska- és ágyúgolyókkal teljeséggel nem törődve, a legkisebb félelem nélkül vágattak Ibrahim pasa rumilii beglerbég felé. Mivel pedig a rumiliiak még szét voltak szóródva, nem bírtak ellenállni, s egy részük az uralkodó felé futott. A másik csapat Jahja pasa oglu és a boszniai bég ellen intézett támadást, és kettészakította csatarendjüket.”*

A kettészakítás inkább szétnyílás lehetett, mert elképzelhetetlen, hogy a magyar jobbszárny 5000 – 6000 lovasa egy fél óra alatt át tudta volna magát vágni több 10 ezer lovas szpáhi katonán. A

szétnyílást Bali bég javasolta a nagyvezérnek, még a csata előtt. Ennek is köszönhető, hogy a török balszárny nem semmisült meg, csak felbomolva Majs falu irányába hátrált, hogy nemsokára végzetes csapást mérjen a lassan az oszmán derékhad oldalába ékelődő magyar jobbszárnyra. A csata e szakaszában a török tűzerő félelmetesen mutatkozott meg: „A janicsárok összesen háromszor négyszer támadták meg puskatúzzal, és igyekeztek viasszorítani az aláaló gyaurokat.”

A csata e szakaszában a király, vértbe öltözött testőreivel a magyar jobbszárny támadásának megsegítésére lovagolt: „A gonosszívű király pedig többi nyomorult katonaságával a felséges uralkodóra és az anatóliai seregre rohant.” Ez új lendületet adott a keresztény seregnek, de a hatalmas oszmán derékhadat nem lehetett megfutamítani, a többszörös túlerő és az egész napos várakozás egyre inkább éreztette hatását. A magyar jobbszárny támadása lelassult, majd megállt, míg a szétfutott, szétnyílt török balszárny szpáhi lovassága rendezte sorait, és hátba támadta a megtorpanó magyar jobbszárnyat. A török tűzérő, és centrum fölénye szintén megállította a támadásba lendült magyar derékhadat is. A magyar balszárny támadása segíthetett volna, de ők már a ruméliaiak mögött feltűnő, majd jobbra kanyarodó anatóliai sereg kibontakozófélben lévő rohamával voltak elfoglalva. Behram pasa szpáhi lovassága támadásba lendült, akiknek csak az első sorait sikerült megbontania Perényi vasba öltözött katonáinak. Tomori ekkor a második harcrendet is támadásra vezényelte: egy részüket Perényi, míg a bandériumok többségét a derékhad megsegítésére küldte.

Azonban a centrumban zajló csatába a beérkező anatóliai sereg is beavatkozott, így a magyarok újbóli próbálkozása is meghiúsult. A magyar jobbszárny pedig, már nem a török derékhadat támadta, hanem magát védve hátrálni kezdett az újrarendeződött ruméliai lovasság támadása elől. A király balszárnya szintén hátrálni kezdett az anatóliai lovasság nyomása alatt, így az egyre előbbre jutó oszmán oldalszárnyak végül leszakították a magyar gyalogos derékhadat a két szárnyról, és a törökök bekerítették a királyi zsoldosokat. Miközben a szárnyak megfutamodtak, a magyar vezérek többsége már halott volt...

Végjáték...

Az idegen zsoldosokból álló, bekerített magyar gyalogság nem adta olcsón életét. Tudva, hogy nincs menekvés, kemény közdelem kezdődött. Zárt hadrendbe állva, hosszú pikáik, és muskétáik segítségével jó ideig távol tartották maguktól a török lovasságot és a janicsárokat is. De a túlerő, és az oszmánok hatalmas tűzereje végül győzött: a 12 ezer zsoldoskatonából közel 10 000 maradt halva a csatatéren.

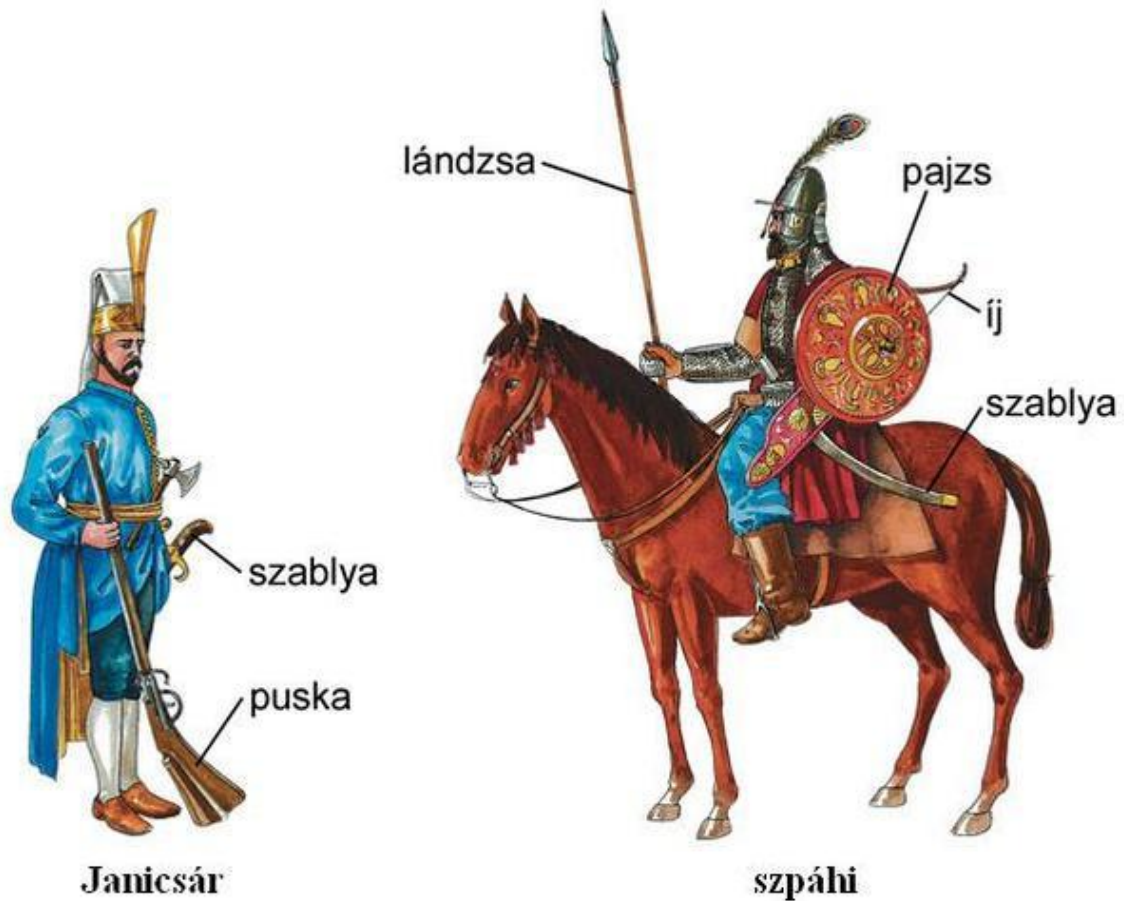

Eközben a magyar szárnyak teljesen felbomlottak és szétfutottak, míg a 20 éves II. Lajos is menekült: a megáradt Csele-patakhoz érve, a rajta való átkelés közben a patakba fulladt. Lova ledobta a sáros vízbe a nehéz páncélba öltözött királyt, és vagy rátaposott, vagy maga alá temette. Azonban van olyan vélekedés is, hogy a menekülő királyt Szapolyai György báró gyilkolta meg a dunaszekcsői plébános házában, de a történészek többsége nem fogadja el ezt a feltevést. Annyi azonban bizonyos, hogy Szapolyai János erdélyi vajdát 1526 novemberében, Székesfehérváron magyar királlyá koronázták, csakúgy, mint egy hónappal később, Pozsonyban I. Ferdinánd Habsburg uralkodót is. Ez volt a nyitánya 150 évnyi magyar belviszálynak, török hódoltságnak, az országunk három részre szakadásának.

Két magyar királyi had került csak el a végzetét: Szapolyai János közel 15 000 fős serege Szeged térségében, a Tisza bal partján állomásozott, míg Frangepán Kristóf még szeptember első napján is Zágrábban várt a horvát hadak teljes felvonulására... Itt kell megjegyezni, hogy az erdélyi hadak éppoly késedelemmel gyülekeztek, mint a magyarországiak, például Szapolyai a szászokat június 24. napjára szólította fegyverbe, de parancsát augusztus 10-én – mikor még ő maga sem haladt át Lipppa városán – meg kellett ismételnie, öt napot adva a szász csapatoknak a tordai gyülekezőhelyre való beérkezésre. Többek között, ezért sem érkezhettek be időben Szapolyai a mohácsi mezőre.

A mohácsi síkon halva maradt tehát II. Lajos, aki a harmadik, és egyben utolsó magyar király volt a Jagelló-házból. Elesett Tomori Pál, 7 püspök, 28 főúr, és a magyar hadsereg színe-java. Szulejmán északra indult, majd 1526. szeptember 11-én, egy ágyúlövés nélkül vonult be Budára. A budai vár és

Pest városának kifosztása után felégette mind Budát, mind pedig Pestet, majd a Duna – Tisza között haladva, szeptember 25-én a Boszporusz felé indult. Szeptemberben az oszmán, portyázó csapatok kiontott vért és üszköt hagytak csak maguk után a Dunántúl java részén, illetve az Északi-Középhegység vidékén is, egészen Eger várának előteréig. A pusztítást csak a fallal védett erősségek – mint Tata, Komárom, Visegrád, Fehérvár – kerülhették el.

A mohácsi csatavesztés hírére Frangepán néhány száz fős, nehézlovas csapatával a Dunántúlra indult, és szétvert jó néhány portyázó oszmán martalóc bandát, valamint megsegítette Fehérvár erősségét is. Szapolyai csapatai viszont csak bele-belekaptak a szultáni főhadtól elvált, a Tisza mentén Szegednek tartó Ibrahim nagyvezér seregébe. Már a királyi korona megszerzésére gondolva, az erdélyi vajda csupán tétlen szemlélője lett Szeged teljes kifosztásának...

A szultáni had hazánk egy tekintélyes részének kifosztása után tehát elvonult, mert Szulejmán a Balkán hatalmas félszigetére, és a Magyar Királyság Isztambultól való távolságára tekintettel, egyelőre nem kockáztatta meg Buda várának és térségének birtokban tartását. Azonban a mohácsi csatavesztés utáni hónapok hatalmas magyar anyagi- és embervesztesége, valamint a magyar főurak további, csak a „saját pecsenyéjének sütögetése” még inkább felgyorsította azt a folyamatot, ami aztán a magyarságot majd két évszázadra a Habsburgok és a török hódítók harapófogójába kényszerítette.

Dr. Papp Attila